

RAAP-NOTITIE 5675

Plangebied Veessen-Wapenveld Rottenbroekseweg 2 en IJsseldijk 7

Gemeente Heerde
Resultaten bouwhistorische en archeologische
begeleiding van de ondergrondse
sloopwerkzaamheden

1020 voor Chr.

3750 voor Chr.

2200 voor Chr.

700 voor Chr.

150 na Chr.

320 na Chr.

250 na Chr.

1850 na Chr.

Colofon

Opdrachtgever: Boverhoff Sloopwerken B.V.

Titel: Plangebied Veessen-Wapenveld, Rottenbroekseweg 2 en IJsseldijk 7, Gemeente Heerde, Resultaten bouwhistorische en archeologische begeleiding van de ondergrondse sloopwerkzaamheden

Status: eindversie

Datum: september 2016

Auteur: drs. F. van Oosterhout & S. van der Veen MA

Projectcode: HEVS11

Bestandsnaam: NO5675-HEVS11.doc

Projectleider: drs. F. van Oosterhout

Projectmedewerker: drs. R. den Boer, T.P. van Rooij, H. Ringenier MA

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 63359 & 63361

Autorisatie: drs. M.L. Schabbink

Bevoegd gezag: gemeente Heerde

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2016

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In september en oktober 2014 zijn in opdracht van Boverhoff Sloopwerken B.V. de ondergrondse sloopwerkzaamheden aan de Rottenbroekseweg 2 en IJsseldijk 7 bouwhistorisch en archeologisch begeleid door RAAP Archeologisch Adviesbureau. De uitgevoerde graafwerkzaamheden zijn in eerste instantie intensief en later extensief begeleid.

Aanleiding voor het onderzoek vormde de realisatie van een hoogwatergeul in het gebied Veessen-Wapenveld. Onderdeel van de werkzaamheden was de sloop van diverse gebouwen in het plangebied. Voor drie locaties is bij archeologisch vooronderzoek vastgesteld dat het gaat om gebouwen die mogelijk een middeleeuwse voorganger hebben. De bouwhistorische sloopbegeleiding en archeologische begeleiding heeft uitsluitend betrekking op de werkzaamheden beneden maaiveld voor de locaties Rottenbroekseweg 2 en IJsseldijk 7.

Doel van de archeologische begeleiding was enerzijds om meer inzicht te verwerven in de precieze betekenis, ouderdom, omvang, diepteligging en kwaliteit (informatiegehalte) van het (mogelijk) aanwezige bodemarchief, anderzijds beoogde deze aanpak te voorkomen dat ongezien en ongemerkt belangrijke archeologische en landschappelijke (lees: bodemkundige) informatie verloren zou gaan.

Tijdens de begeleiding bleek bij de locatie Rottenbroekseweg 2 het grootste deel van de sloopwerkzaamheden (boven en beneden maaiveld) al te zijn uitgevoerd. Het laatste resterende muur dat nog kon worden gedocumenteerd heeft toebehoord aan een boerderij, die vermoedelijk uit de 17e of 18e eeuw dateert.

Op het terrein aan de IJsseldijk 7 zijn beperkt waarnemingen gedaan, doordat het merendeel van de sloopwerkzaamheden reeds was uitgevoerd vóór de (sloop)begeleiding. De archeologische sloopbegeleiding heeft restanten van bebouwing opgeleverd die teruggaan tot de 17e eeuw. Het betreft muurwerk van een (plaatsvast) hoofdgebouw en minimaal twee bijgebouwen. Daarnaast zijn muurresten aangetroffen, die wijzen op een verbinding tussen het hoofdgebouw en bijgebouw. Er is een 19-eeuwse waterput aanwezig en verspreid zijn enkele paalkuilen gedocumenteerd.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Inhoudsopgave	4
1 Inleiding.....	5
1.1 Algemene kader en geplande ingrepen.....	5
1.2 Administratieve gegevens.....	5
1.3 Richtlijnen en randvoorwaarden	6
2 Methoden.....	7
2.1 Inleiding en doelstelling	7
2.2 Intensieve begeleiding.....	8
2.3 Onderzoeksvragen	9
3 Cultuurhistorische analyse	11
3.1 Rottenbroekseweg 2.....	11
3.2 IJsseldijk 7	11
4 Resultaten	14
4.1 Inleiding.....	14
4.2 Resultaten archeologische begeleiding Rottenbroekseweg 2	14
4.3 Resultaten archeologische begeleiding IJsseldijk 7	15
4.3.1 Sporen.....	15
4.3.1 Vondsten	18
4 Conclusies en adviezen.....	25
4.1 Conclusies	25
4.2 Adviezen	28
Literatuur	29
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen	29
Gebruikte afkortingen.....	30

1 Inleiding

1.1 Algemene kader en geplande ingrepen

In september en oktober 2014 zijn in opdracht van Boverhoff Sloopwerken B.V. de ondergrondse sloopwerkzaamheden aan de Rottenbroekseweg 2 en IJsseldijk 7 bouwhistorisch en archeologisch begeleid door RAAP Archeologisch Adviesbureau (figuur 1). De uitgevoerde graafwerkzaamheden zijn, conform het goedgekeurde PvE, in eerste instantie intensief en later extensief begeleid.¹

1.2 Administratieve gegevens

- type onderzoek: bouwhistorische en archeologische begeleiding
- bevoegd gezag: gemeente Heerde
- provincie: Gelderland
- gemeente: Heerde
- plaats: Veessen
- toponiem: Rottenbroekseweg 2 en IJsseldijk 7
- kaartbladnummer: 27E
- oppervlakte onderzoeksgebied:
Rottenbroekseweg 2: ca. 622 m²
IJsseldijk 7: 1.768 m²
- centrumcoördinaten onderzoeksgebieden (X/Y):
Rottenbroekseweg 2: 202.370/488.410
IJsseldijk 7: 202.000/487.570
- hoogte maaiveld (Z): ca. 3,4 m +NAP
- ARCHIS-waarnemingsnummer(s): nog niet verleend
- ARCHIS-vondstmeldingsnummer(s): 4013625100 (IJsseldijk 7)
- ARCHIS-monumentnummer(s): niet van toepassing
- ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer(s):
Rottenbroekseweg 2: 63359
IJsseldijk 7: 63361

---

¹ Van Oosterhout 2014

1.3 Richtlijnen en randvoorwaarden

De archeologische begeleiding is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.3), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtlijn. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in dit rapport beschreven (zie verklarende woordenlijst).

2 Methodes

2.1 Inleiding en doelstelling

Aanleiding voor het onderzoek vormt de realisatie van een hoogwatergeul in het gebied Veessen-Wapenveld (figuur 2). De plannen vloeien voort uit het besluit van de regering om de rivieren meer ruimte te geven. In het PKB 'Ruimte voor de Rivier' heeft het kabinet hiervoor een samenhangend pakket van maatregelen vastgesteld. In het gebied tussen Veessen en Wapenveld spitzen de plannen zich toe op de aanleg van twee min of meer parallelle dijklichamen. Hierdoor ontstaat een geul waar overtollig IJsselwater kan worden opgevangen en gereguleerd in noordelijke richting kan worden afgevoerd. Naast de aanleg van deze dijken voorzien de plannen in een serie aanvullende landschappelijke ingrepen, waaronder de aanleg (c.q. verbreding) van een aantal watergangen en zogeheten voorlandverbeteringen.

Onderdeel van de werkzaamheden is de sloop van diverse gebouwen in het plangebied. Voor drie locaties is bij archeologisch vooronderzoek vastgesteld dat het gaat om gebouwen die mogelijk een middeleeuwse voorganger hebben. De bouwhistorische sloopbegeleiding en archeologische begeleiding heeft uitsluitend betrekking op de werkzaamheden beneden maaiveld voor de locaties Rottenbroekseweg 2 en IJsseldijk 7.

In het Programma van Eisen (PvE) staan de eisen omschreven waaraan de aanbevolen archeologische begeleiding moet voldoen.² Het PvE was voorafgaand aan de graafwerkzaamheden goedgekeurd door de heer M. Wispelwey, regio-archeoloog van de Regio Noord-Veluwe als adviseur en mevrouw R. Bijsterbosch-Van 't Einde, van de gemeente Heerde namens het bevoegd gezag.

De archeologische begeleidingen hebben enerzijds tot doel meer inzicht te verwerven in de precieze betekenis, ouderdom, omvang, diepteligging en kwaliteit (informatiegehalte) van het (mogelijk) aanwezige bodemarchief, anderzijds beogen ze te voorkomen dat ongezien en ongemerkt belangrijke archeologische en landschappelijke (lees: bodemkundige) informatie verloren gaat.

Het onderzoek draagt bij aan kennisvermeerdering omtrent de landschaps- en bewoningsgeschiedenis van (dit deel van) de IJsselvlakte.

---

² Van Oosterhout, 2014

2.2 Intensieve begeleiding

Uitgangspunt

Voor de twee plangebieden gold een intensieve vorm van archeologische begeleiding van de sloopwerkzaamheden beneden maaiveld. Dit hield in dat tijdens de uitvoering van de grondwerkzaamheden permanent een archeoloog aanwezig diende te zijn om waarnemingen te verrichten. De betrokken kraanmachinist diende daarbij de aanwijzingen van de betrokken archeologisch medewerker(s) op te volgen. De sloopwerkzaamheden zijn leidend voor het archeologisch onderzoek.

Werkwijze

Resten van voorgangers waren direct onder maaiveld te verwachten. Een representatieve selectie van het bouwmetaal wordt verzameld. Een representatieve baksteen en een mortelmonster worden bewaard, de rest wordt machinaal verwijderd.³ Sloopresten van duidelijk recente (20e-eeuwse) bebouwing wordt niet nader gedocumenteerd. Deze resten worden eveneens verwijderd.

De omvang en maximale diepte van de archeologische begeleiding werd bepaald door de omvang van de sloopwerkzaamheden beneden maaiveld. De archeologische begeleiding is beperkt gebleven tot de omvang van de graafwerkzaamheden in het kader van de sloop van de bestaande bebouwing –Mv. Er werd uitgegaan van een diepte van bodemingrepen tot 1 m –Mv.

Het feit dat het hier om een begeleiding van de sloopwerkzaamheden gaat, heeft gevolgen voor de te genereren kennis. Het begeleiden van de sloopwerkzaamheden levert niet de ideale omstandigheden om mogelijke voorgangers aan te tonen en vast te leggen. Door een gebrekkige communicatie tussen de graafmachinist en de opdrachtgever/uitvoerder en het ontbreken van affiniteit en begrip bij de machinist, zorgde ervoor dat RAAP als archeologisch uitvoerder op verschillende momenten niet op de hoogte is gebracht van de uitvoeringswerkzaamheden, waardoor archeologische resten ongezien verloren zijn gegaan.

Tijdens de archeologische begeleiding zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- Het inspecteren van de graafvlakken, waarbij gelet is op aardewerkscherven, voorwerpen van steen, metaal, organische resten en grondsporen.
- Het inspecteren van het graafvlak met behulp van een metaaldetector.
- Verzamelen van vondstmateriaal per spooreenheid.

---

³ Deze representatieve monsters zijn als V 34 en V 35 geadministreerd.

- Het blootleggen, tekenen, fotograferen en documenteren van archeologische resten conform de KNA.

Vlaktekeningen zijn digitaal vervaardigd met behulp van een *GPS Rover*. Dit omvat het digitaal inmeten van sporen, spoornummers, punt- en vakvondsten, profielen, coupelijnen en vlakhoogtes (ingemeten per spoor). Dit meetsysteem is ingemeten in het Rijksdriehoeksnet (RD) met een nauwkeurigheid van 1/2 cm. De hoogte van de aangelegde vlakken is ingemeten ten opzichte van NAP. Alle graafvlakken zijn met de metaaldetector onderzocht op metalen voorwerpen.

2.3 Onderzoeksvragen

De *archeologische begeleiding* van de graafwerkzaamheden diende antwoord te geven op de volgende onderzoeksvragen⁴:

Archeologie

1. Zijn er bij de uitvoering van de werkzaamheden archeologische sporen en vondsten aan het licht gebracht? Zo ja, waar bestaan die uit?
  - 1a. Wat is de aard en datering (periodisering) daarvan?
  - 1b. Wat is de verspreiding daarvan?
  - 1c. Wat is de diepteligging en geologische context daarvan?
  - 1d. Wat is de gaafheid en conservering daarvan?
  - 1e. Is er, indien er sprake is van een zekere vondstverspreiding, onderscheid te maken tussen kerngebied(en) en perifere activiteiten?
2. Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid en hoe is de conserveringstoestand?
3. Kunnen er structuren worden onderscheiden, en zo waar bestaan die dan uit en welke functie kan hieraan worden toegekend?
4. Kunnen er specifieke activiteitenzones worden onderscheiden? Zo ja, waaruit bestaan die dan?
5. Zijn er aanwijzingen voor een (middeleeuwse) voorganger van de boerderij- of huisplaats? Zo ja, is deze vergelijkbaar in aard, omvang en ouderdom met de huidige bebouwing?
6. Werpen de bevindingen van de archeologische begeleiding nieuw licht op de geschiedenis van het plangebied en wijdere omgeving? Zo ja, waaruit bestaan deze feiten dan?
7. Wat kan op basis van de resultaten van de archeologische begeleiding worden gezegd over de archeologische verwachting van de aangrenzende (en wijdere) omgeving?

---

⁴ Van Oosterhout 2014.

Landschap

8. Beschrijf de bodemopbouw van het onderzoeksgebied aan de hand van de verrichte waarnemingen en interpreteer de informatie in bodemkundige en geologische zin.
9. In hoeverre is de bodem ter plekke verstoord en zo ja, wanneer hebben deze verstoringen plaatsgevonden en in welke mate hebben ze de waarnemingen beïnvloed?
10. Kunnen op grond van de verrichte waarnemingen (meer) concrete uitspraken worden gedaan over de bodemkundige opbouw van het onderzoeksgebied en de vertaling ervan naar de omgeving? Zo ja, licht dit toe.
11. Heeft de archeologische begeleiding in bodemkundig opzicht bijzondere informatie opgeleverd die relevant is voor de landschapsgeschiedenis van het gebied en - in ruimere zin - de IJsselvlakte? Zo ja, licht dit toe.
12. Bevat de bodem aanwijzingen waar een archeologisch belang aan kan worden toegekend? Zo ja, licht dit toe.

3 Cultuurhistorische analyse

3.1 Rottenbroekseweg 2

In de Hottingeratlas (1773-1794) staat in de buurt van het onderzoeksgebied een boerderij afgebeeld. Deze ligt echter ten noorden van de weg, in plaats van de zuidkant. In de weg ontbreekt echter ook de kenmerkende knip naar het noorden, wat de vraag doet rijzen hoe betrouwbaar deze kaart is. Op de kaart van De Man (ca. 1805) staat wel een erf weergegeven op de plaats van het onderzoeksgebied. (figuur 3a) Op de verpondingskaart uit 1811 staat een erf met een hoofdgebouw met bijgebouw en het toponiem 'Gelderman' afgebeeld. Op het kadastrale minuutplan uit 1832 staat op het erf een boerderij met vier bijgebouwen afgebeeld. Het erf in is eigendom van Jan Gelderman, bouwman uit Veessen. In 1832 ligt de boerderij aan de Achterhoekseweg, genoemd naar het gebied de Achterhoek. Dit toponiem werd onder meer vermeld in een akte van 17 februari 1740, "in den Agterhoek gelegen en Veessener Kamp genaamt".⁵

De grondsporen zijn aangetroffen op de plaats van de noordwestelijke buitenmuur van de boerderij die voorkomt op het kadastrale minuutplan van ca. 1832. De boerderij is vermoedelijk in de jaren '80 gesloopt ten behoeve van nieuwbouw (figuur 4e).⁶

3.2 IJsseldijk 7

Het erf IJsseldijk 7 ligt direct ten westen van de Veluwe Bandijk. De dijk volgt hier een grote meanderbocht van de IJssel, die vermoedelijk in de middeleeuwen is ontstaan. Vermoedelijk heeft de IJssel ter hoogte van het huidige Den Nul een dekzandrug aangesneden en heeft de rivier dit zand bij Fortmond weer afgezet. Hierdoor bochtte de rivier aan de Veluwe zijde steeds verder uit. De Hank ten zuiden van Veessen is hier waarschijnlijk de meest westelijke hoofdstroom geweest. Doordat de IJssel direct langs de dijk stroomde en een uiterwaard ontbrak kon hier geen grond worden gehaald om de dijk te versterken. Zowel ten noorden als ten zuiden van het plangebied lagen tot in de 20e eeuw moerassige laagtes langs de dijk, die zijn ontstaan als gevolg van aardhaling. Deze laagtes dateren dus uit de periode dat De Hank de hoofdstroom van de IJssel vormde. Wanneer de huidige IJssel de hoofdstroom ging vormen is onbekend, maar dit zal vóór het laatste kwart van de 18e eeuw zijn geweest.⁷

---

⁵ Otten 1990 37.

⁶ Op een luchtfoto uit 1989 is te zien dat de boerderij is verdwenen. Opnamedatum 26-6-1989.

⁷ Versfelt 2003. De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794. Groningen. Kaartblad 41.

De IJsseldijk of Veluwse Bandijk lag er mogelijk al in het begin van de 14e eeuw en maakte destijds deze deel uit van een aaneengesloten dijk tussen Terwolde en Vorchten.⁸

Langs De Hank volgt de dijk een grillig patroon, dat lijkt te zijn ontstaan door dijkreparaties na dijkdoorbraken. In bronnen met betrekking op de Veluwse Bandijk worden vrij weinig dijkdoorbraken vermeld ter hoogte van Veessen. In februari 1491 vonden er verschillende doorbraken plaats bij Gietelo, Veessen en Hulsbergen. Gezien het verdere rechte verloop van de IJsseldijk is het goed mogelijk dat de doorbraak bij Veessen plaatsvond in het dijktraject direct ten oosten van het plangebied.

De voor zover vroegst bekende en te herleiden vermelding van het erf aan de IJsseldijk 7 betreft de optekening van het erf in de Hottinger-atlas (1773-1794) (figuur 5a).⁹ Op het erf, dat weinig gedetailleerd is weergegeven, komt een bouwwerk voor. Ook op de kaart van De Man (ca. 1805) staat het erf met bebouwing ingetekend (figuur 5b). Ook op de Verpondingskaart van Veessen uit 1811 is het erf weergegeven (figuur 5c).¹⁰ Hierop is een noord-zuid-georiënteerd gebouw (vermoedelijk een boerderij) weergegeven met westelijk daarvan een roedenberg. De bebouwing op de verpondingskaarten is helaas niet altijd goed weergegeven en derhalve onbetrouwbaar. Het erf past in de opstreckende verkaveling die van oost naar west loopt. Helaas ontbreken de tabellen bij de kaarten, waardoor het eigendom van de percelen niet meer kan worden achterhaald.

Op het kadastrale minuutplan uit 1832 staat op dezelfde locatie als in 1811 een boerderij of woonhuis getekend, maar deze is nu oost-west-georiënteerd, met noordelijk daarvan een bijgebouw. Het erf was in eigendom van Jacob Lohse, een predikant uit Vorchten.¹¹ Tot zijn eigendom behoorde tevens de aangrenzende tuin en bouwland (resp. 430 en 431 op het kadastrale minuutplan uit 1832). Het bouwland maakte deel uit van een aaneengesloten bouwlandcomplex 'De Hoeven' dat zich ten westen van Veessen uitstreckte. Het erf met aangrenzende percelen was niet het enige perceel of opstal dat Jacob Lohse uit Vorchten in eigendom had: onder andere in Oene bezat hij diverse gronden en in Heerde bezat hij een watermolen in de Heerderbeek.¹²

Op de Rivierkaart 1e druk, serie 3 van de IJssel uit 1840-1846 is het beeld onveranderd (figuur 5e).¹³ Tot 1934 wijzigt dit beeld nauwelijks (figuur 6). Op het Bonneblad dat uit dat jaar dateert is geen bebouwing weergegeven op het erf. Dit is zeer waarschijnlijk een fout, want op een luchtfo-

---

8 Sloet, 317.

9 Versfelt, Kaartblad 41.

10 Geldersarchief, 0873 Collectie Verpondingskaarten, inv.nr. 15.

11 Kadaster 1832, OAT, Veessen, Gelderland, Sectie C, blad 013, perceelsnummer 429: Jacob Lohse, predikant

12 <http://www.molendatabase.org/>

13 Rivierkaart 1e druk, serie 3 1840-1846. Delft: Algemeene Dienst van den Waterstaat, 1840-1846.

to van de RAF uit 1945 staat de boerderij nog op dezelfde plaats als in 1832 (figuur 6a).¹⁴ Tot 1934 is ook het bijgebouw op dezelfde plaats weergegeven als in 1832. Op de RAF-luchtfoto van 1945 blijkt dit gebouw gesloopt en staan er twee kleine bouwwerken, mogelijk roedenbergen. De topografische kaarten uit de tweede helft van de 20e eeuw geven aan dat er ten noorden van het hoofdgebouw verschillende bijgebouwen hebben gestaan, vermoedelijk schuren. In de jaren '60 gaat het om vier bijgebouwen; in de jaren '70 en '80 één; In de jaren '90 twee, vergelijkbaar met de situatie vóór de recente sloop.

---

14 RAF-luchtfoto 15 april 1945, flight 179, run 08, foto 3177. Wageningen UR Geoportal, RAF aerial photographs.

4 Resultaten

4.1 Inleiding

Bij de locatie Rottenbroekseweg 2 bleek het grootste deel van de sloopwerkzaamheden (boven en beneden maaiveld) al te zijn uitgevoerd. Het laatste resterende muurwerk is op 25 september 2014 gedocumenteerd (zie paragraaf 4.2 resultaten archeologische begeleiding Rottenbroekseweg 2).

Op het terrein aan de IJsseldijk 7 was bij aanvang van de archeologische (sloop)begeleiding de bovengrondse bebouwing al verwijderd. Helaas bleek bij een eerste veldbezoek op 25 september dat dit dieper dan het bestaande maaiveld is gebeurd, waarmee mogelijk al een deel van de te documenteren resten verloren zijn gegaan. Bij een tweede veldbezoek voorafgaand aan de begeleiding op 14 oktober bleek op een deel van het terrein een sanering te zijn uitgevoerd, waarbij een verwijdering van een olietank heeft plaatsgevonden. In het gat dat hierbij is gegraven zijn geen waarnemingen gedaan. Mogelijk aanwezige archeologische sporen zijn bij de sanering verloren gegaan. Het resterende deel van het terrein is door middel van een archeologische begeleiding onderzocht (zie paragraaf 4.3 voor de resultaten van de archeologische begeleiding van de IJsseldijk 7).

4.2 Resultaten archeologische begeleiding Rottenbroekseweg 2

Het grootste deel van het muurwerk beneden maaiveld was door de uitvoerder van de sloopwerkzaamheden al verwijderd voor zij RAAP op de hoogte brachten van de werkzaamheden (figuur 7).

Het resterende deel van het muurwerk is conform afspraak op 25 september 2014 vrijgelegd. Met behulp van een kraan met gladde bak is het resterende muurwerk blootgelegd en aan de buitenzijde van de muur is de grond verwijderd. Het resterende muurwerk betreft een ca. 6 m lang restant van een noordoost-zuidwest georiënteerde fundering. Er zijn nog zeven lagen bakstenen aanwezig, die gefundeerd zijn op geel zand. De muur is gemetseld in halfsteensverband (figuur 8).

De rode bakstenen hebben een afmeting van ca. 22,4x11x4 cm. Deze afmeting komt overeen met het baksteenformaat van het type *Utrechtsplat* met een standaardmaat van 225x109x39 mm. Dit type is bekend uit de 17^e en 18^e eeuw. Het restant van de muur is gevoegd met kalk- en zandsteenmortel.

De oriëntatie van de muur komt overeen met de korte zijde van het meest recente woonhuis, maar bevindt zich ca. 6,5 m naar het noordoosten. De muurresten betreffen dan ook de noord-

westelijke buitenmuur van de boerderij die voorkomt op het kadastrale minuutplan van ca. 1832 (figuur 9). De boerderij is vermoedelijk in de jaren '80 gesloopt ten behoeve van nieuwbouw.¹⁵

Terplekke is vastgesteld dat het archeologisch begeleiden van het uitgraven van de recente betonnen mestkelders niet zinvol zou zijn. Er is op deze plek geen verwachting meer op het aantreffen van voorgangers van de boerderij omdat de grond tot op grote diepte is geroerd bij de aanleg van de mestkelders (figuur 10).

4.3 Resultaten archeologische begeleiding IJsseldijk 7

4.3.1 Sporen

Voorafgaand aan de archeologische begeleiding was het muurwerk bovengronds al verwijderd. Ook onder maaiveld was een deel van het muurwerk en de funderingen al vergraven. Bij een eerste inspectie voorafgaand aan de te begeleiden werkzaamheden werd geconstateerd dat het bovengronds muurwerk tot ruim onder maaiveld was verwijderd. Ter hoogte van een gesaneerde olietank was een gat van enkele vierkante meters al dieper uitgegraven. Hier waren door de aanwezigheid van de olietank al nauwelijks archeologische resten te verwachten.

De archeologische begeleiding van de sloop van de IJsseldijk 7 heeft plaatsgevonden van 15 oktober t/m 28 oktober 2014.

Vlakken

Tijdens de archeologische begeleiding zijn resten op 4 vlakken gedocumenteerd (figuur 11).

Het eerste vlak is het hoogste vlak waarop muurwerk werd aangetroffen (figuur 12). De sloop van de noordwestelijke hoek van het hoofdpand was al uitgevoerd, voordat het muurwerk op het niveau van het eerste vlak gedocumenteerd kon worden. Om die reden is van dit deel het hoogste muurwerk gedocumenteerd in vlak 2.

Het verwijderen van het muurwerk is gedeeltelijk onder archeologische begeleiding uitgevoerd (figuur 13). Het tweede opgravingsvlak is aangelegd op het sporeniveau onder het muurwerk van vlak 1 en in het noordelijk deel van het hoofdpand op het niveau waarop de muurresten zichtbaar werden.

---

¹⁵ Op een luchtfoto uit 1989 is te zien dat de boerderij is verdwenen. Opnamedatum 26-6-1989.

Onder het muurwerk van het voormalige woonhuis zijn op twee niveaus sporen onder de muren gedocumenteerd. Het gaat om een kuil (S 12) in vlak 3 op 2,1 m +NAP, een kuil (S 16) en een paalkuil (S 22) op vlak 4 op 1,3 m +NAP.

Verstoringsen

In het onderzoeksgebied zijn twee grote verstoringen aanwezig. Het betreft een betonnen kelder, net buiten het woonhuis dat in 2014 is gesloopt en een kuil waarin een olietank heeft gestaan. Deze is verwijderd en de grond is gesaneerd voor de archeologische begeleiding. Ten zuiden van het hoofdgebouw is een restant van recent muurwerk gedocumenteerd. Het gaat om een met hergebruikte machinale baksteen van de laatste bebouwing (S 39).

Reconstructie van bebouwing

hoofdgebouw

De resten van het hoofdgebouw zijn gedocumenteerd in vlak 1 en vlak 2. Het gaat om muurresten, resten van de gebintconstructie (bestaande uit stiepen) en paalsporen. Het hoofdgebouw lijkt te zijn gebouwd op een relatief hoger gelegen deel van het perceel. Het hoogste deel onder het hoofdpand kenmerkt zich door de afwezigheid van afval- of ophogingslagen. Dit in tegenstelling tot de lagere delen in het landschap, die veel venige humeuze lagen en afval bevatte (zoals bijvoorbeeld ter hoogte van S 16). De muurresten van het hoofdgebouw zijn grotendeels opgebouwd uit bakstenen met steenformaat 22x11x4,5 cm. Uitsluitend in de zuidwesthoek van de hoofdboerderij is een groter steenformaat genoteerd namelijk: 24x11x4,5 cm.

De voorzijde van het hoofdgebouw heeft bij de bouw meer aandacht gekregen dan de achterzijde. Zo zijn er veldkeien aangebracht in de fundering en zijn er meerdere fasen te onderscheiden. Een beperkende factor daarbij was wel dat de werkzaamheden aan de achterzijde niet goed konden worden begeleid en de waarnemingsmogelijkheden beperkt waren. Er kan wel worden geconcludeerd dat de fundering aan de voorzijde dieper en beter uitgevoerd was. Dit kan komen, omdat de achterkant hoger gelegen was dan de voorzijde of omdat de voorzijde verdiepte kamers had. Het gedocumenteerde muurwerk is een aanwijzing voor de onderverdeling aan de voorzijde in kamers. Het betreft in dat geval een (deels) driebeukige boerderij, die mogelijk aan de IJsseldijkzijde een grote deur heeft gehad in het midden. Dit is ook het geval in de gesloopte boerderij, waarbij de voordeur aan de zijkant was gesitueerd. De breedte lijkt consequent 12 meter te zijn. Bij een symmetrische plattegrond met een middenruimte van 4 meter wordt deze geflankeerd door twee zijbeuken van 4 meter breed. In de zuidoostelijke hoek en langs de noordelijke wand zijn restanten aanwezig die wijzen op een gebintconstructie (S 34 en S 46). In een zijbeuk zijn ook acht palen aangetroffen in een rij evenwijdig aan de voorgevel met een onderlinge afstand van gemiddeld 30 cm (S 35). Het betreft mogelijk resten van een houten binnenmuur.

De bovengronds gesloopte bebouwing betrof een woonboerderij met een omvang van 11x24,5 m. De ligging van het grootste deel van het muurwerk van dit zuidelijke bouwwerk komt overeen met het hoofdgebouw dat op het kadastrale minuutplan van ca. 1832 is weergegeven. Het recent gesloopte gebouw heeft vrijwel dezelfde ligging als het gebouw in 1832; alleen aan de oostzijde loopt het recent gesloopte gebouw twee meter verder door. Omdat topografische kaarten in combinatie met historisch luchtfoto's geen onderbreking laten zien in de continuïteit van bebouwing, is het aannemelijk dat het recent gesloopte gebouw een (ingrijpende) verbouwing betreft van het pand dat in 1832 bestond.

Omdat het erf reeds in 1773-1794 bebouwd was, is het goed mogelijk dat de kern van het recent gesloopte gebouw dateert uit de late 18e eeuw en mogelijk ouder is.

bijgebouwen

De ligging van het meest noordelijk opgegraven muurwerk komt overeen met de ligging van een bijgebouw op het kadastrale minuutplan van ca. 1832 (bijgebouw 1). Van dit gebouw zijn uitsluitend de resten van de zuidelijke lange wand gedocumenteerd (S 9). Het betreft een uitbraakspoor met veel baksteenpuin en mortelresten op een vlijaag. De westelijke helft van het gebouw is zonder sloopbegeleiding vergraven, de noordelijke delen vallen buiten het plangebied. Waarschijnlijk is dit gebouw in de jaren '30 of '40 van de vorige eeuw gesloopt¹⁶ en vervangen door meerdere, kleine bouwwerken, waar geen sporen van zijn aangetroffen.

Tussen het hoofdgebouw en het noordelijke bijgebouw zijn de resten gedocumenteerd van een ander fors bijgebouw (bijgebouw 2). Het gaat om een rechthoekig gebouw met een afmeting van 16,5x6 m. Van dit gebouw konden de zuidelijke lange wand en de westelijke achterwand worden gedocumenteerd. De sanering van de olietank heeft de oostelijke zijde van het gebouw grotendeels verstoord. Sloopwerkzaamheden zonder archeologische begeleiding hebben ertoe geleid door het noordelijk deel van dit gebouw niet kon worden gedocumenteerd. Aan de buitenzijde van de noordwesthoek van dit gebouw is een water- of beerkelder aangetroffen (S 3).

Er zijn aanwijzingen dat bijgebouw 2 en het hoofdgebouw verbonden zijn geweest. Er zijn namelijk tussen beide gebouwen muurresten aanwezig, maar deze lopen niet helemaal door. In het oostelijk deel van het bijgebouw is een betonnen kelder (S 14) uitgegraven en bevindt zich het saneringsgat van de olietank. De kelder, gebruikt als waterkelder of beerkelder wordt doorsneden door een recente muur (S 15). Deze muur hoort bij een van de schuren, die zijn gebouwd na de Tweede Wereldoorlog (zie ook paragraaf 3.2).

---

16 RAF-luchtfoto 15 april 1945, flight 179, run 08, foto 3177. Wageningen UR Geoportal, RAF aerial photographs.

afvalkuil (of laagte)

Onder de muurresten van de noordelijke lange wand van het hoofdgebouw (in het midden van het perceel) is een grote afvalkuil of wellicht een opgevulde natuurlijke laagte aanwezig (S 16). In dit spoor is relatief veel materiaal is aangetroffen (V 10 t/m 19). Door de gebrekkige waarnemingsmogelijkheden en de verstoring van de sanering en de recente kelder is niet duidelijk geworden of er opzettelijk een gat is uitgegraven aan de noordzijde van de natuurlijke verhoging waarop het hoofdgebouw is gelegen. Het lijkt er wel op dat dit het geval is en dat deze uitgegraven kuil vervolgens weer is volgestort met afval. Deze kuil of laagte heeft vondstmateriaal opgeleverd, dat gedateerd wordt in de periode 17e eeuw tot en met de 19e (en mogelijk begin 20e) eeuw.

waterput

Ten westen van het hoofdgebouw was een waterput aanwezig (S 11). Het betreft een put met een gemetselde koepel uit de 19e en 20e eeuw, waarop in de laatste fase van gebruik een pomp is gezet. De kuil waarin de waterput is gegraven had een rommelige insteek. Er zijn geen restanten van oudere waterputten aangetroffen.

overige sporen

Er zijn enkele paalkuilen gedocumenteerd die wijzen op houten constructies in het plangebied, buiten de al beschreven bebouwing. Het gaat concreet om een kuil ter hoogte van een van de lange wanden van bijgebouw 2 (S 21) en drie kleinere kuilen in de directe nabijheid (S 21). Het is mogelijk dat de palen het hoofdgebouw en het bijgebouw 2 met elkaar verbonden, maar de oversnijding van de kuil S 21 door de muur van bijgebouw 2 kan ook wijzen op een structuur die voorafgaat aan de bouw van bijgebouw 2. De relatie met het hoofdgebouw kon niet worden vastgesteld, maar er zou gedacht kunnen worden aan een open houten constructie tegen de zijwand van het hoofdgebouw. De kuilen hebben geen vondstmateriaal opgeleverd, dat de sporen nader zou kunnen dateren.

Ten zuiden van de bebouwing is een greppel aangesneden (S 10). Deze greppel staat aangegeven op de kadastrale minuut en vormt een perceelsgrens met een zuidelijk terrein. In de vulling is een munt (Gronsveld gigot) aangetroffen, die gedateerd wordt in de 17e eeuw (V 36).

4.3.1 Vondsten

Er zijn in totaal 201 vondsten verzameld. Verreweg het meeste materiaal bestaat uit scherven aardewerk. Er zijn 13 metalen voorwerpen verzameld, 5 fragmenten van kleipijpen, 4 fragmenten glas, één brok keramisch bouw materiaal, twee bakstenen met mortelresten en één stuk bot.

vondstcategorie	aantal
aardewerk	175
keramisch bouw materiaal	1
pijpaarde	5
metaal	13
dierlijk bot	1
baksteen met mortel	2
glas	4
totaal	201

Tabel 2. Vondsten.

4.3.1.1 Aardewerk

Bij het onderzoek aan de IJsseldijk 7 te Veessen zijn 186 keramische artefacten geborgen. Deze bestaan uit 175 fragmenten gebruikskeramiek, vijf fragmenten pijparden rookgerei en een enkel fragment van een dakpan. Deze laatste betrof een deel van een golfpan uit de 18e of 19e eeuw. Het pijparden betrof een aantal steelfragmenten en een enkele ketel. Op de hiel van deze ketel was het merk Aker (eikel) aangebracht. Deze zijn zowel onge kroond als gekroond in Gouda gebruikt in de late 17e en vroege 18e eeuw. Het onge kroonde merk uit Veessen is gebruikt door Gerrit Pietersz. (1669-1675) en Barent Cornelisz. Thoen (1675-1710/15).¹⁷

Het gebruiksaardewerk is gedetermineerd naar baksel, vorm en datering. In de database zijn de vondstnummers uitgesplitst naar baksel, waarbij zowel het aantal gevonden scherven als het minimum aantal individuen is vastgelegd. Om vondstgroepen zoals die gedaan zijn bij het archeologisch onderzoek te Veessen te kunnen vergelijken met vondsten die elders in ons land tevoorschijn kwamen en nog zullen komen, is het noodzakelijk deze op een standaardwijze te classificeren en te beschrijven. Om dit te bereiken is in 1989 het *Classificatiesysteem voor laat- en post- middeleeuws aardewerk en glas*, het zogenaamde 'deventersysteem' geïntroduceerd.¹⁸ De doelstellingen van dit systeem zijn meervoudig. Enerzijds wordt een referentiekader gecreëerd, waarmee laat- en post-middeleeuwse voorwerpen van glas en keramiek op een snelle en eenvoudige wijze geïdentificeerd kunnen worden. Hierdoor komt steeds meer vergelijkingsmateriaal voor de beschrijving van vondstgroepen voorhanden. Daarnaast kan, op basis van de aan dit systeem gekoppelde inventarislijsten van vondstgroepen, statistisch onderzoek worden verricht naar het bij de diverse sociale lagen behorende bestanddeel van het huisraad dat uitgevoerd is in aardewerk en glas. Zo kunnen bijvoorbeeld regionale verschillen in kaart worden ge-

¹⁷ Claypipes.nl.

¹⁸ Clevis & Kottman 1989.

bracht. Op dit moment bestaat al een aanzienlijke reeks van aan deze standaard gekoppelde publicaties.¹⁹

Het aardewerk stamt uit de nieuwe tijd en bestaat vooral uit roodbakkend aardewerk (r; n=100). De overige bakselgroepen zijn duidelijk minder vertegenwoordigd en bestaat uit steengoed (s2; n=5), witbakkend aardewerk (w; n=3), majolica (m; n=6), faience (f; n=32); porselein (p; n=3) en industrieel witbakkend aardewerk (iw; n= 10). De verdeling van het geborgen aardewerk naar baksel, vorm en eventueel type staat weergegeven in tabel 3.

baksel	vorm	aantal	mai	datering
s2	kan	4	4	1500-1700
s2	pot?	1	1	1700-1900
r	bor	14	12	1600-1900
r	gra	8	5	1400-1900
r	gra-11cf	1	1	1600-1725
r	kan-25	8	1	1700-1800
r	kan	5	5	1750-1850
r	kom	7	4	1700-1900
r	kom/kan/pot	18	10	1750-1850
r	kom/kop	11	9	1650-1900
r	kop	14	10	1650-1900
r	kop-4	6	1	1675-1850
r	lek	2	1	1600-1800
r	pis-16	4	1	1750-1850
r	pot	3	2	1600-1900
r	-	9	9	1500-1800
w	kop/tes	2	1	1500-1800
w	kom/gra	3	2	1500-1700
m	bor	6	6	1600-1900
m	kom	1	1	1600-1800
f	bor-3	1	1	1675-1850
f	bor	31	16	1650-1900
f	pot	3	2	1650-1800
p	kop	3	1	1700-1800

¹⁹Bijvoorbeeld Bartels 1999.

ep	bor	3	3	1775-1900
iw	bor	6	4	1765-1850
iw	kop	4	4	1750-1900
iw		2		1800-1850
ir	kop	1	1	1850-1950

Tabel 3. Gebruiksaardewerk IJsseldijk 7 naar baksel, vorm en type.

De tweede helft van de 13e en de eerste helft van de 14e eeuw werden binnen onze streken gekenmerkt door de opkomst van gespecialiseerde productiecentra van gebruiksaardewerk. Die ontstonden als gevolg van de verstedelijking en een bevolkingstoename. De grote keramiekateliers waren verspreid over de Lage Landen en lagen bij steden als Leiden, Delft en Utrecht, en later ook in het Friese gebied en West-Brabant. De productie van roodbakend aardewerk veranderde drastisch; van huishoudniveau naar professionele industrie, waarbij het vormenspectrum veranderde en in diversiteit toenam.²⁰ Pas met de komst van metalen kookgerei, waarvan één fragment gevonden te Veessen, komt een einde aan deze bloeiende industrie. Vanaf de tweede helft van de 17e eeuw produceren zowel Friesland en West-Brabant (Bergen op Zoom en Oosterhout) voor een bovenregionale markt. In Friesland legt men zich toe op tafelgerei en de wat kleinere vormen, terwijl Brabant vooral grotere potten en kookgerei produceert. Later, in de loop van de 18^e eeuw verandert dat. Meer en meer gaan al die productiecentra dezelfde soort vormen maken.

Het merendeel van de roodbakende vormen is afkomstig uit Friesland. De Friese producten kenmerken zich door een steenrode kleur op de breuk en een dik glazuur waarin zwarte stippen zichtbaar zijn als gevolg van de in de klei aanwezige kleideeltjes. Ook is de hoog opliggende ringeloor versiering kenmerkend voor Friese productie. Een eveneens typisch Fries product betreft kannen van zogenaamd vlekkengoed. Een kan met hoge schouder en hoge wijde hals (r-kan-25) was nagenoeg compleet. Daarnaast zijn enkele borden, koppen (r-kop-4) en een enkele pispot (r-pis-16) typische Friese producten.

Een enkele grape, het r-gra-11-type is echter een voorbeeld van West-Brabantse productie, zowel qua vorm, een bolle grape met uitgebogen rand met ribbel op randaanzet en met verdikte afgeronde lip, als de zachtrode of lichtoranje kleur op de breuk van de scherven. Hoewel het aantal grappen beperkt is in vergelijking met het overige keukengerei zijn de fragmenten veelzeggend. Een enkele lage grape met spaarzaam en dun aangebracht glazuur en een driehoekige poot (V 29) oogt aanzienlijk vroeger dan het merendeel van de vondsten die uit de tweede helft van de 18e en eerste helft van de 19e eeuw dateren. De datering van de genoemde grape kan teruggaan tot wel de 15e eeuw. Deze grape en slechts enkele scherven steengood uit bijvoor-

---

²⁰ Bartels 1999, 105.

beeld Keulen of een bord met sgraffitoversiering, (V 7; s2-kan; r-bor) beide daterend uit de 16e eeuw, zijn aanwijzingen voor oudere bewoning.

Enkele fragmenten van borden en koppen of kommen met versiering in de zogenaamde marmer-techniek zijn voorbeelden uit de (late) 17e eeuw, evenals eerder genoemde grape (r-gra-11). De aanwezigheid van grappen en het ontbreken van kachelpannen die verschijnen vanaf het midden van de 18^e eeuw ten koste van de grape, geeft een aanwijzing voor een einddatering van het roodbakkende aardewerk in de periode rond 1800.

Ook het redelijk vertegenwoordigde tinglazuuraardewerk past in de late 17e en 18e eeuw. Opvallend is dat het aantal borden van majolica en vooral faience, die van roodbakkend aardewerk overtreft. Dit vormt, evenals enkele scherven van Aziatisch porselein en de aanwezigheid van vroeg industrieel aardewerk, een voorzichtige aanwijzing, dat de materiële cultuur die van een eenvoudig boerenhuishouden overtreft.

Industrieel aardewerk vormt de jongste keramiegroep gevonden aan IJsseldijk 7. Rond 1730 komt in Engeland de productie van deze keramiek op gang. Het zou nog tot 1765 duren voordat de eerste producten op de Nederlandse markt verschijnen. Van deze eerste industriële producten, aangeduid als *creamware* zijn in Veessen zes scherven gevonden. Van het overige industriële goed is de herkomst onduidelijk. Vanaf 1850 wordt de Nederlandse markt overspoeld met industrieel aardewerk uit de fabrieken van Petrus Regout. Het ontbreken van deze kenmerkende serviesstukken uit Maastricht, maakt het aannemelijk dat de einddatering van het gehele complex rond het midden van de 19e eeuw ligt. Twee jongere vondsten, afkomstig van de stort, bestaan uit een kop met een afbeelding van "moriaantje" (iw-kop) en een kop van industrieel rood aardewerk (ir-kop) worden dan buiten beschouwing gelaten.

4.3.1.2 Metaal

Er zijn dertien metalen objecten verzameld. Het gaat om verschillende (gebruiks)voorwerpen uit de periode 1500-1900.

Vondst	Spoor	Object	Materiaal	Datering
1	1000	Musketkogel	Lood	1500-1850
2	1	Deksel van een tondeldoosje	Brons	1700-1900
5	10	Schoengesp	Brons	1750-1850
6	2	Nagel met sierkop	Brons	1500-1700
9	20	Zeelandia duit	Koper	1714-1721
12	16	Hoefijzer	IJzer	1500-1700
13	1009	Gesp	Brons	1750-1850
14	16	Knoopje	Koper	1600-1800
19	16	Opperold stripje	Lood	1600-1800
25	1017	Lunula hanger	Koper	1700-1900
26	1001	Mes	IJzer	1700-1900

27	50	Lemmet met deel houten heft	IJzer	1750-1850
28	50	Grape	Brons	1750-1850

Tabel 4. Metaalvondsten IJsseldijk 7.

Kookgerei en gebruiksvoorwerpen

Er zijn twee delen van messen gevonden (V 26 en V 27), waarvan er één lemmet nog fragmenten van het houten heft bevatte (V 27). Het gaat in beide gevallen om 18e of 19e-eeuwse vondsten.

V 28 betreft een deel van een bronzen grape uit de tweede helft van de 18e of eerste helft van de 19e eeuw. Deze vondst is afkomstig uit S 50, een laag voor het hoofdhuis, waarin ook aardewerk en bot is aangetroffen.

V 2 is een deksel van een tondeldoos. Hierin werd een brandbare stof bewaard (bijvoorbeeld tondel), dat met behulp van een vuurslag en een stuk vuursteen gebruikt werd om een vlam te maken. Op basis van de stratigrafie is de verwachting dat de deksel uit de 19e eeuw dateert, maar een iets oudere datering zou mogelijk zijn. De tondeldoos verdween begin 20e eeuw, toen lucifers in gebruik kwamen.²¹

Kledinggerei en sieraden

Er zijn een schoengesp (V 5) en een (riem)gesp (V 13) verzameld, die beide uit de periode 1750-1850 komen. Verder is een klein bol knoopje met een oog verzameld (V 14), dat op basis van de context mogelijk iets ouder is, maar ook uit de 18e eeuw kan komen.

Een opvallende vondst is een maanvormige hanger (lunula hanger) met drie gaten (V 25). Met twee gaten zal een ster in de maanvorm hebben gehangen. Het derde gat werd gebruikt om de ketting door te halen. Het sieraad is afkomstig uit een ophogingslaag S 1017.

Munten

Er is een Zeelandia duit verzameld die dateert uit de periode 1714-1721. De munt is afkomstig uit S 20, een afvallaag gerelateerd aan S15.

Een tweede munt (V 36) is verzameld uit de perceelsgreppel S 10. Het betreft een Gronsveld gigot, zonder jaartal, maar waarschijnlijk afkomstig uit de 17e eeuw. Op een zijde is de afbeel-

---

²¹ Schabbink, 2016, 87.

ding verdwenen, maar op de achterzijde is met enige moeite het woord LIBER te lezen en is een deel van de krans langs de rand te onderscheiden.

Overig

In S 2 (ophogingslaag) werd een decoratieve bronzen meubelklinknagel met een ronde bolknop verzameld (V 6). Deze nagels zijn nog steeds verkrijgbaar en de ouderdom is op basis van de typologie niet te geven. Het betreft wel een gaaf exemplaar, wat gezien de context kan duiden op een geringe ouderdom.

Er is een hoefijzer (V 12) verzameld uit S 16, waarin ook een opgerold stripje lood is aangetroffen (V 19). Beide vondsten stammen uit de 18e of 19e eeuw.

4.3.1.3 Baksteen

Er zijn twee bakstenen verzameld. Het betreft een baksteen met afmetingen 22x11x4,5 cm (V 36) en duidelijke mortelresten met kalkbrokjes. De steen maakte deel uit van S32, een binnenmuur van het hoofdgebouw.

De tweede baksteen is afkomstig uit de zuidelijke lange wand van het grootste bijgebouw (S 7) en meet eveneens 22x11x4,5 cm (V 35). De mortel op deze baksteen is zeer vergelijkbaar en bevat zeer duidelijke fragmenten kalk.

4.3.1.4 Glas

Het aangetroffen glas bestaat uit een fragment van een blauwe kraal (V 21) en 3 fragmenten van een of meerdere wijnflessen (V 3). Beide vondsten dateren in de 18^e of 19^e eeuw. De kraal is afkomstig uit een ophogingslaag, de andere fragmenten komen uit de perceelsgreppel S 10.

4.3.1.5 Bot

Er is een fragment van een rib verzameld (V 28) uit een ophogingslaag (S 50). Het bot is lastig op diersoort te determineren, maar het betreft vermoedelijk schaap of geit. Het bot is niet bewerkt en betreft hoogstwaarschijnlijk slachtafval.

4 Conclusies en adviezen

4.1 Conclusies

Bij wijze van conclusie zullen de onderzoeksvragen per deelgebied worden beantwoord:

Archeologie

- 1. Zijn er bij de uitvoering van de werkzaamheden archeologische sporen en vondsten aan het licht gebracht? Zo ja, waar bestaan die uit? Wat is de aard en datering (periodisering) daarvan? Wat is de verspreiding daarvan? Wat is de diepteligging en geologische context daarvan? Wat is de gaafheid en conservering daarvan? Is er, indien er sprake is van een zekere vondstverspreiding, onderscheid te maken tussen kerngebied(en) en perifere activiteiten?*

Rottenbroekseweg 2: Bij de archeologische sloopbegeleiding waren verreweg de meeste resten met een archeologische relevantie al verwijderd. Er is uitsluitend een restant van muurwerk over een lengte van ca. 6 m aangetroffen. Deze muur heeft toebehoord aan een boerderij, die vermoedelijk uit de 17e of 18e eeuw dateert. De bebouwing is aanwezig op de kadastrale minuut van 1832. Er zijn geen vondsten aangetroffen.

IJsseldijk 7: De archeologische sloopbegeleiding heeft restanten van bebouwing opgeleverd die teruggaan tot de 17e eeuw. Het betreft muurwerk van een (plaatsvast) hoofdgebouw en minimaal twee bijgebouwen. Daarnaast zijn muurresten aangetroffen, die wijzen op een verbinding tussen het hoofdgebouw en bijgebouw. Er is een 19-eeuwse waterput aanwezig en verspreid zijn enkele paalkuilen gedocumenteerd. Het meeste vondstmateriaal is verzameld in een afvallaag of afvalkuil. Door de beperkte waarnemingsmogelijkheden kon dat onderscheid in het veld niet worden gemaakt. Een andere belangrijke vondstcontext is de perceelsgreppel ten zuiden van de bebouwing (S 10).

- 2. Welke materiaalcategorieën zijn aanwezig, wat is de vondstdichtheid en hoe is de conserveringstoestand?*

Rottenbroekseweg 2: Er zijn geen vondsten aangetroffen. De enige archeologische resten betroffen bakstenen uit het restant van de muur. De bakstenen zijn in het veld gedocumenteerd, maar niet verzameld.

IJsseldijk 7: Er zijn diverse archeologische resten verzameld. Het gaat met name om aardewerk, maar er zijn ook metalen objecten, enkele fragmenten glas, baksteen en een enkel botfragment aangetroffen. De vondsten zijn vooral in concentraties aangetroffen in de afvalkuilen of –lagen in en rondom de bebouwing. Er zijn veel grote fragmenten aardewerk aanwezig en de conserveringstoestand is over het algemeen goed.

3. Kunnen er structuren worden onderscheiden, en zo waar bestaan die dan uit en welke functie kan hieraan worden toegekend?

Rottenbroekseweg 2: Het aangetroffen muurwerk vormt de noordwestelijke buitenmuur van de boerderij die voorkomt op het kadastrale minuutplan van ca. 1832. De boerderij is vermoedelijk in de jaren '80 gesloopt ten behoeve van nieuwbouw.

IJsseldijk 7: De structuren bestaan uit een hoofdgebouw en enkele bijgebouwen, die onderling verbonden zijn geweest. Daarnaast zijn een waterput, greppel en enkele paalkuilen gedocumenteerd.

4. Kunnen er specifieke activiteitenzones worden onderscheiden? Zo ja, waaruit bestaan die dan?

Rottenbroekseweg 2: Er kunnen geen activiteitenzones worden onderscheiden op basis van het aangetroffen muurwerk. De geschiedenis van het erf is niet alleen met de archeologische resten gereconstrueerd, maar ook op basis van een beperkte cultuurhistorische analyse (zie paragraaf 3.2).

IJsseldijk 7: De aangetroffen muurresten wijzen op een actief gebruik van het terrein als boeren-erf, met daarop een hoofdgebouw en wisselende bijgebouwen. Gezien de vorm van de gebouwen op de diverse historische kaarten (en de logische opbouw van een boeren-erf) gaat het om stallen en opslagschuren. De geschiedenis van het erf is niet alleen met de archeologische resten gereconstrueerd, maar ook op basis van een beperkte cultuurhistorische analyse (zie paragraaf 3.2)

5. Zijn er aanwijzingen voor een (middeleeuwse) voorganger van de boerderij- of huisplaats? Zo ja, is deze vergelijkbaar in aard, omvang en ouderdom met de huidige bebouwing?

Rottenbroekseweg 2: De aangetroffen muurresten betreffen een voorganger van de meest recente bebouwing. De bebouwing is naar verwachting niet ouder dan de 17e of 18e eeuw.

IJsseldijk 7: Er zijn resten gevonden die wijzen op voorgangers van het hoofdgebouw op dezelfde locatie. De resten zijn vermoedelijk afkomstig uit de 18e eeuw. De datering van het vondstmateriaal en de sporen wijst op een gebruik vanaf de 17e eeuw. Er is één paalspoor aanwezig (S 22), dat gezien de stratigrafische positie mogelijk nog iets ouder is (15e of 16e eeuw), maar er is geen vondstmateriaal dat die datering kan bevestigen.

6. Werpen de bevindingen van de archeologische begeleiding nieuw licht op de geschiedenis van het plangebied en wijdere omgeving? Zo ja, waaruit bestaan deze feiten dan?

Rottenbroekseweg 2: De resultaten werpen geen nieuw licht op de geschiedenis van het plangebied.

IJsseldijk 7: Op basis van historisch geografisch onderzoek en de archeologische begeleiding is de geschiedenis kan de ontwikkeling van het erf tot in de 17e eeuw worden gereconstrueerd. Op basis van archeologische gegevens is er geen oudere bewoning in het gebied te verwachten. Een interessante conclusie uit het aardewerkonderzoek is dat het aantal borden van majolica en vooral faience, die van roodbakend aardewerk overtreft. Dit vormt, evenals enkele scherven van Aziatisch porselein en de aanwezigheid van vroeg industrieel aardewerk, een voorzichtige aanwijzing, dat de materiële cultuur die van een eenvoudig boerenhuishouden in de 17e en 18e eeuw overtreft.

7. Wat kan op basis van de resultaten van de archeologische begeleiding worden gezegd over de archeologische verwachting van de aangrenzende (en wijdere) omgeving?

Rottenbroekseweg 2: Op basis van de (magere) resultaten kunnen geen uitspraken worden gedaan over de archeologische verwachting.

IJsseldijk 7: Uit de archeologische begeleiding blijkt dat de bebouwing in het noordelijk deel van het perceel moet doorlopen. Aangezien er in dat deel geen bodemingrepen hebben plaatsgevonden zullen deze resten nog in de ondergrond bewaard zijn gebleven. Het betreft in ieder geval het noordelijke bijgebouw, dat staat weergegeven op de kadastrale minuut van 1832. Over de wijdere omgeving kunnen op basis van de resultaten geen uitspraken worden gedaan.

Landschap

8. Beschrijf de bodemopbouw van het onderzoeksgebied aan de hand van de verrichte waarnemingen en interpreteer de informatie in bodemkundige en geologische zin.

Rottenbroekseweg 2: Ter hoogte van het nog resterende muurwerk konden geen bodemkundige waarnemingen worden verricht en elders op het terrein waren door de sloop en saneringswerkzaamheden geen mogelijkheden voor het registreren van bodemkundige informatie.

IJsseldijk 7: Tijdens de archeologische begeleiding zijn verschillende profielopnames gemaakt. De boerderij is vermoedelijk gebouwd op een natuurlijke, relatief hoger gelegen deel van het perceel. Het hoogste deel onder het hoofdpand kenmerkt zich door de afwezigheid van afval- of ophogingslagen. Het betreft waarschijnlijk een iets hoger gelegen deel van de oeverwal. Zowel ten noorden als ten zuiden van het plangebied lagen tot in de 20e eeuw moerassige laagtes langs de dijk, die zijn ontstaan als gevolg van aardhaling. Deze langs de flanken van het hoger gelegen terreindeel zijn gedeeltelijk opgevuld met bewonings- of afvallagen.

9. In hoeverre is de bodem ter plekke verstoord en zo ja, wanneer hebben deze verstoringen plaatsgevonden en in welke mate hebben ze de waarnemingen beïnvloed?

Rottenbroekseweg 2: Voor een belangrijk deel van het terrein waren de sloopwerkzaamheden al afgerond en kon niet worden vastgesteld of er sprake was van verstoringen. Ter hoogte van de betonnen mestkuilen kon wel worden vastgesteld dat de bodem tot op grote diepte is verstoord

en dat eventueel aanwezige archeologische resten verstoord zullen zijn. De sloopwerkzaamheden van de recente mestkuilen heeft zonder archeologische begeleiding plaatsgevonden.

IJsseldijk 7: In het onderzoeksgebied zijn twee grote verstoringen aanwezig. Het betreft de betonnen kelder, net buiten het woonhuis dat in 2014 is gesloopt en een kuil waarin een olietank heeft gestaan. Deze is verwijderd en de grond is gesaneerd voor de archeologische begeleiding.

10. Kunnen op grond van de verrichte waarnemingen (meer) concrete uitspraken worden gedaan over de bodemkundige opbouw van het onderzoeksgebied en de vertaling ervan naar de omgeving? Zo ja, licht dit toe.

Op basis van de waarnemingen tijdens de sloopbegeleiding kunnen niet meer concrete uitspraken worden gedaan over de bodemkundige opbouw dan in vraag 8 al is opgenomen.

11. Heeft de archeologische begeleiding in bodemkundig opzicht bijzondere informatie opgeleverd die relevant is voor de landschapsgeschiedenis van het gebied en - in ruimere zin - de IJsselvlakte? Zo ja, licht dit toe.

De waarnemingen hebben niet geleid tot bijzondere informatie over de landschapsgeschiedenis en de IJsselvlakte. Op basis van het historisch geografische onderzoek kon een beschrijving worden gegeven van de ontwikkeling van het gebied rondom het perceel aan de IJsseldijk 7. Zie hiervoor paragraaf 3.2.

12. Bevat de bodem aanwijzingen waar een archeologisch belang aan kan worden toegekend? Zo ja, licht dit toe.

Zie hiervoor de beantwoording van de onderzoeksvragen 1 t/m 7.

4.2 Adviezen

Voor archeologisch onderzoek naar de ontwikkeling van (vroeg) historische boerderijen verdient het aanbeveling om bij een grootschalig project als Veessen-Wapenveld al in een vroeg stadium een uitgebreider historisch geografisch onderzoek uit te voeren naar de boerderijlocaties. Op basis van een dergelijk onderzoek had de archeologische begeleiding van de sloopwerkzaamheden gericht kunnen plaatsvinden en was duidelijk geworden dat er geen middeleeuwse voorgangers op deze plekken verwacht hoefde te worden. Bovendien waren er wellicht andere locaties binnen het gebied, die op grond van een vooronderzoek wel in aanmerkingen zouden komen.

Literatuur

- Bartels, M. (red.)**, 1999. *Steden in scherven, 1: vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*. Amersfoort.
- CCvD**, 2008. *KNA Leidraad Beekdalen in Pleistoceen Nederland*. SIKB 01-07-2008 versie 1.0. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort (info: www.cultureelerfgoed.nl).
- Clevis, H. & J. Kottman**, 1989. *Weggegooid en teruggevonden: aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen 1375-1750*. Kampen.
- Oosterhout, F. van**, 2014. Bouwhistorische en archeologische sloopbegeleiding werkzaamheden Rottenbroekseweg 2 en IJsseldijk 7, plangebied Veessen-Wapenveld, gemeente Heerde. *RAAP-PvE 1371*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Otten, D.**, 1990. Ontstaan en betekenis van de weg- en straatnamen in Heerde. Arnhem.
- Schabbink, M.**, 2016. Dood paard en de hond van de burgemeester: archeologisch onderzoek Academiestraat 3 te Harderwijk. *RAAP-rapport 2499*. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Sloet, L.A.J.W. baron Mr.**, 1852-1855. Bijdragen tot de kennis van Gelderland. Arnhem, Is. An. Nijhoff en Zoon, 1852-1855.
- Versfelt, H.J.**, 2003. De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794. Groningen

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** De ligging van de plangebieden (rood omlijnd); inzet: ligging in Nederland (ster).
- Figuur 2.** De overzichtstekening van de Hoogwatergeul. Bron: Combinatie IJsselweide.
- Figuur 3.** Globale ligging Rottenbroekseweg 2 (rode cirkel) geprojecteerd op divers historisch kaartmateriaal (schaal 1:10.000).
- Figuur 4.** Rottenbroekseweg 2 (rode cirkel) geprojecteerd op divers historisch kaartmateriaal (schaal 1:10.000).
- Figuur 5.** Globale ligging IJsseldijk 7 (rode cirkel) geprojecteerd op divers historisch kaartmateriaal (schaal 1:10.000).
- Figuur 6.** IJsseldijk 7 (rode cirkel) geprojecteerd op divers historisch kaartmateriaal (schaal 1:10.000).
- Figuur 7.** Impressie van de situatie aan de Rottenbroekseweg 2 bij aanvang van de archeologische begeleiding.
- Figuur 8.** Het resterende muurwerk aan de Rottenbroekseweg 2.
- Figuur 9.** Sporen in het vlak geprojecteerd op het kadastrale minuutplan van ca. 1832. Locatie Rottenbroekseweg 2.

Figuur 10. De recente mestkuilen aan de Rottenbroekseweg 2.

Figuur 11. Ale sporenkaart locatie IJsseldijk 7

Figuur 12. Impressie van het muurwerk van het hoofdgebouw aan de IJsseldijk 7

Figuur 13. Sporen in vlak 1 geprojecteerd op het kadastrale minuutplan van ca. 1832. Locatie IJsseldijk 7.

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Tabel 2. Vondsten.

Tabel 3. Gebruiksaardewerk IJsseldijk 7 naar baksel, vorm en type.

Tabel 4. Metaalvondsten IJsseldijk 7.

Bijlage 1. Sporenlijst

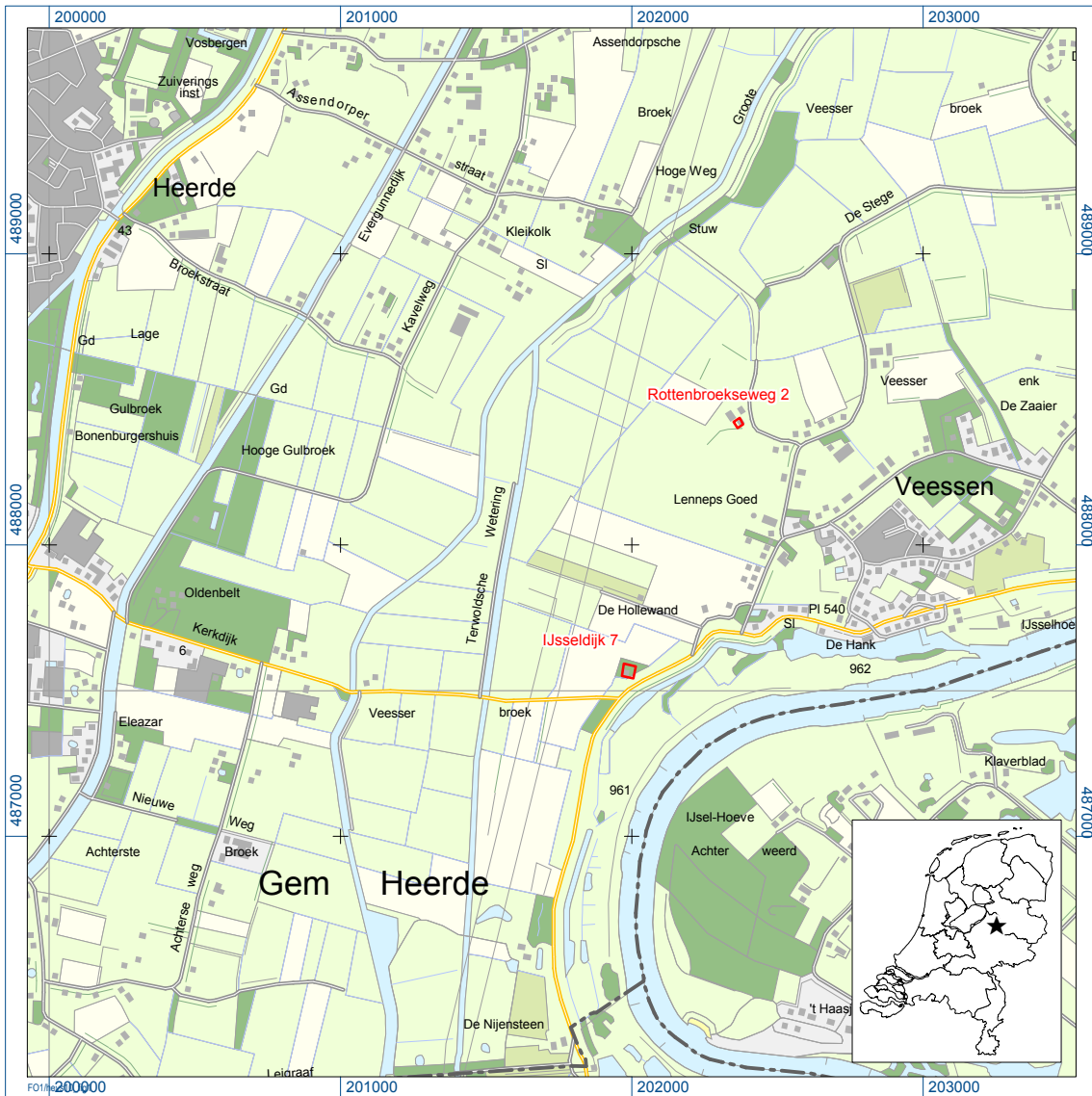
Bijlage 2. Vondstenlijst

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
IKAW	Indicatieve Kaart voor Archeologische Waarden
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

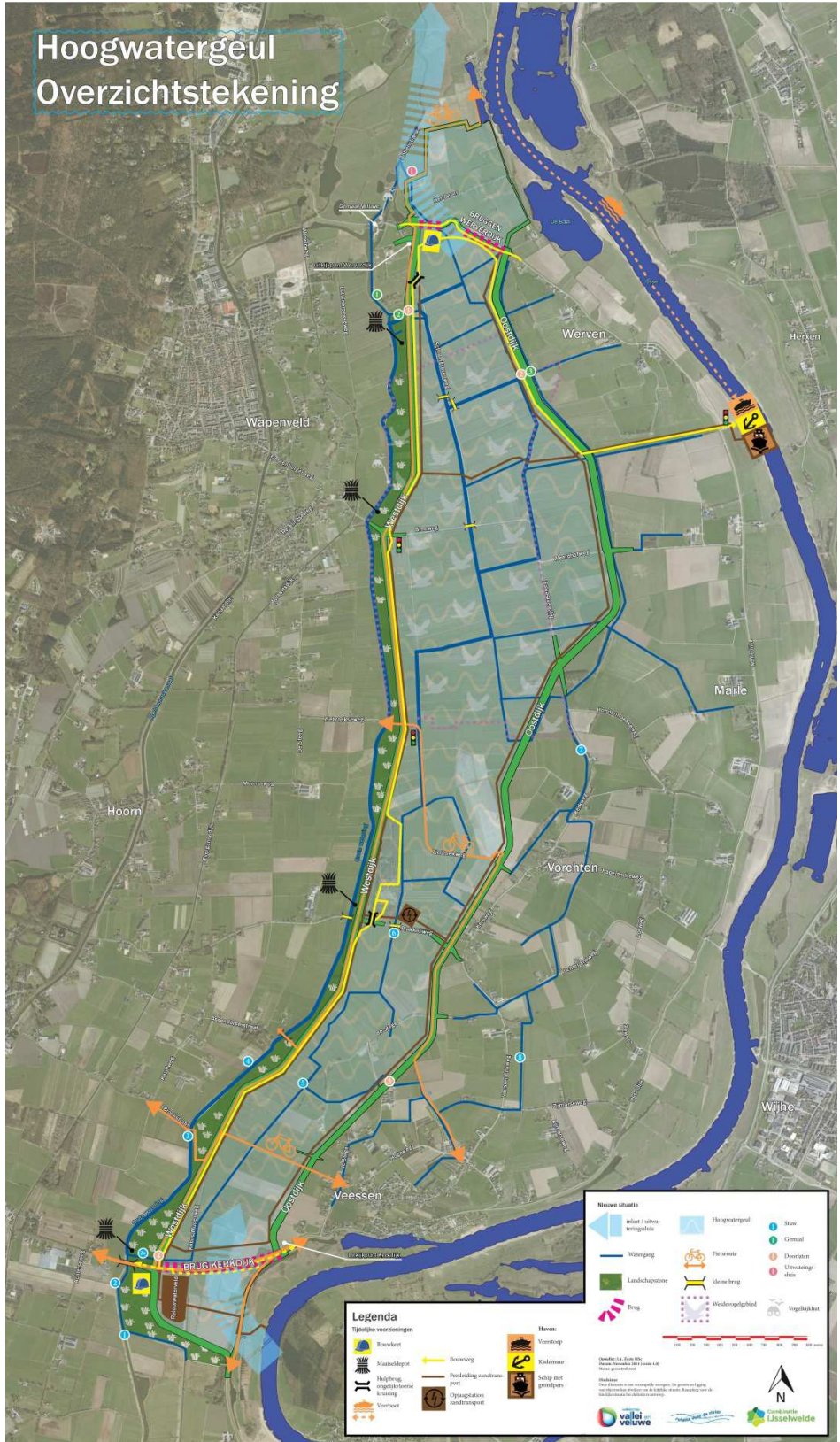
Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd			
Nieuwe tijd	C	1945	
	B	1850	
	A	1650	
Middeleeuwen	Laat B	1500	
	Laat A	1250	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	1050
		C: Karolingische tijd	900
		B: Merovingische tijd	725
		A: Volksverhuizingstijd	525
Romeinse tijd	Laat	450	
	Midden	270	
	Vroeg	70 na Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	15 voor Chr.
		Midden	250
		Vroeg	500
	Bronstijd	Laat	800
		Midden	1100
		Vroeg	1800
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2000
		Midden	2850
		Vroeg	4200
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	4900/5300
		Midden	6450
		Vroeg	8640
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	9700
		Jong B	12.500
		Jong A	16.000
		Midden	35.000
		Oud	250.000

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Figuur 1. De ligging van de plangebieden (rood omlijnd); inzet: ligging in Nederland (ster).

Figuur 2. De overzichtstekening van de Hoogwatergeul. Bron: Combinatie IJsselweide.

a. Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794

b. Kaart van De Man 1802-1812

c. Verpondingskaart, 1811

d. Kadastraal minuutplan ca. 1832

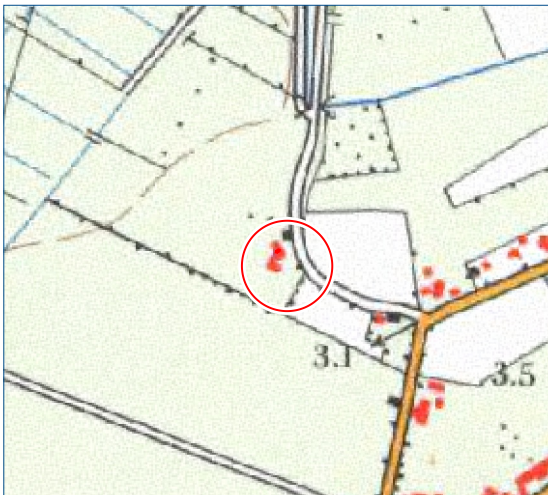
Figuur 3. Globale ligging Rottenbroekseweg 2 (rode cirkel) geprojecteerd op divers historisch kaartmateriaal (schaal 1:10.000).

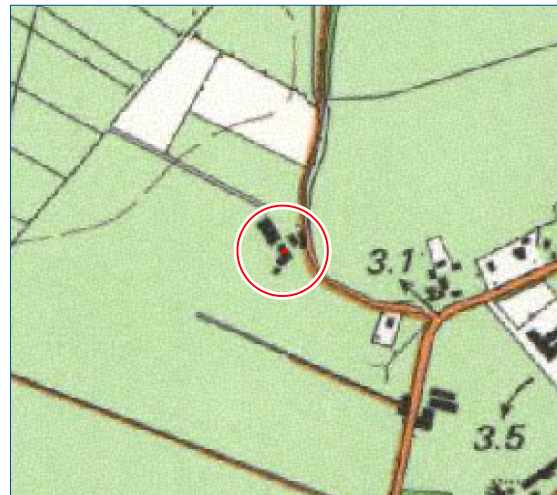
a. Topografische kaart 1:25.000, jaren 50

b. Topografische kaart 1:25.000, jaren 60

c. Topografische kaart 1:25.000, jaren 70

d. Topografische kaart 1:25.000, jaren 80

e. Topografische kaart 1:25.000, jaren 90

Figuur 4. Rottenbroekseweg 2 (rode cirkel) geprojecteerd op divers historisch kaartmateriaal (schaal 1:10.000).

a. Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773-1794

b. Kaart van De Man 1802-1812

c. Verpondingskaart, 1811

d. Kadastraal minuutplan ca. 1832

e. Rivierkaart 1e druk, serie 3, 1840-1846

Figuur 5. Globale ligging IJsseldijk 7 (rode cirkel) geprojecteerd op divers historisch kaartmateriaal (schaal 1:10.000).

a. RAF-luchtfoto, 1945

b. Topografische kaart 1:25.000, jaren 50

c. Topografische kaart 1:25.000, jaren 60

d. Topografische kaart 1:25.000, jaren 70

e. Topografische kaart 1:25.000, jaren 80

f. Topografische kaart 1:25.000, jaren 90

Figuur 6. IJsseldijk 7 (rode cirkel) geprojecteerd op divers historisch kaartmateriaal (schaal 1:10.000).

Figuur 7. Impressie van de situatie aan de Rottenbroekseweg 2 bij aanvang van de archeologische begeleiding.

Figuur 8. Het resterende muurwerk aan de Rottenbroekseweg 2.

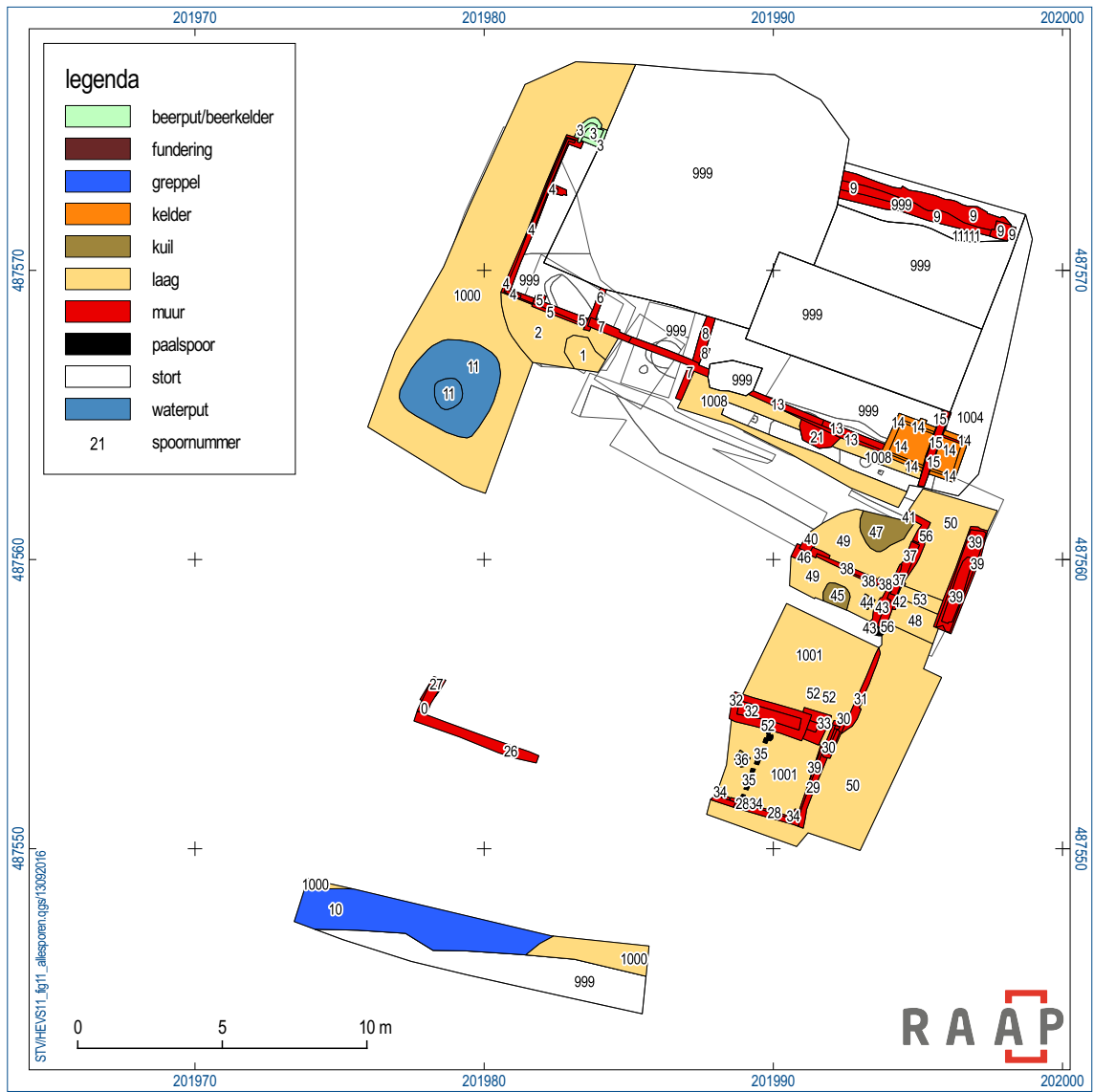

Figuur 9. Sporen in het vlak geprojecteerd op het kadastrale minuutplan van ca. 1832. Locatie Rottenbroekseweg 2.

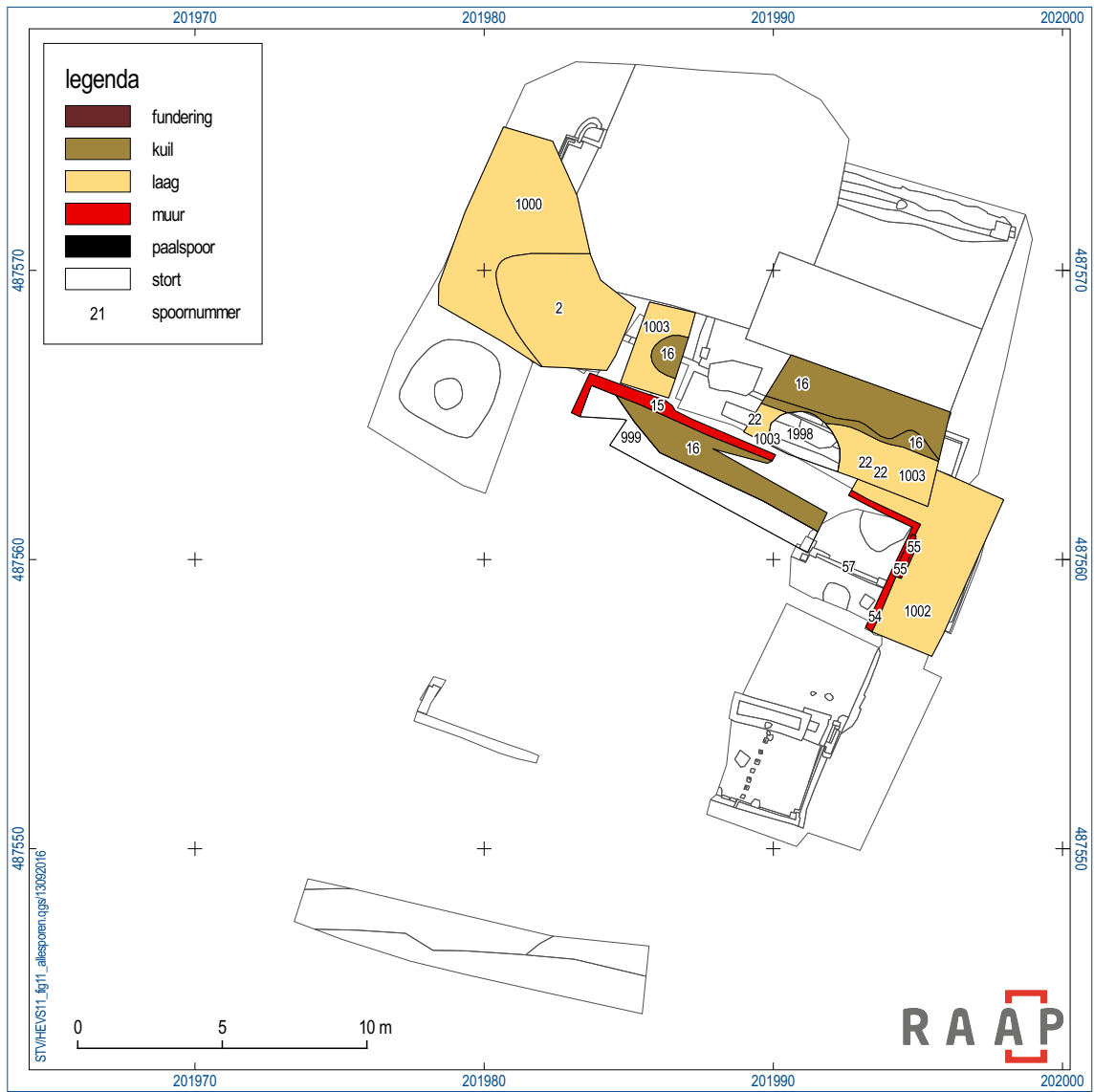

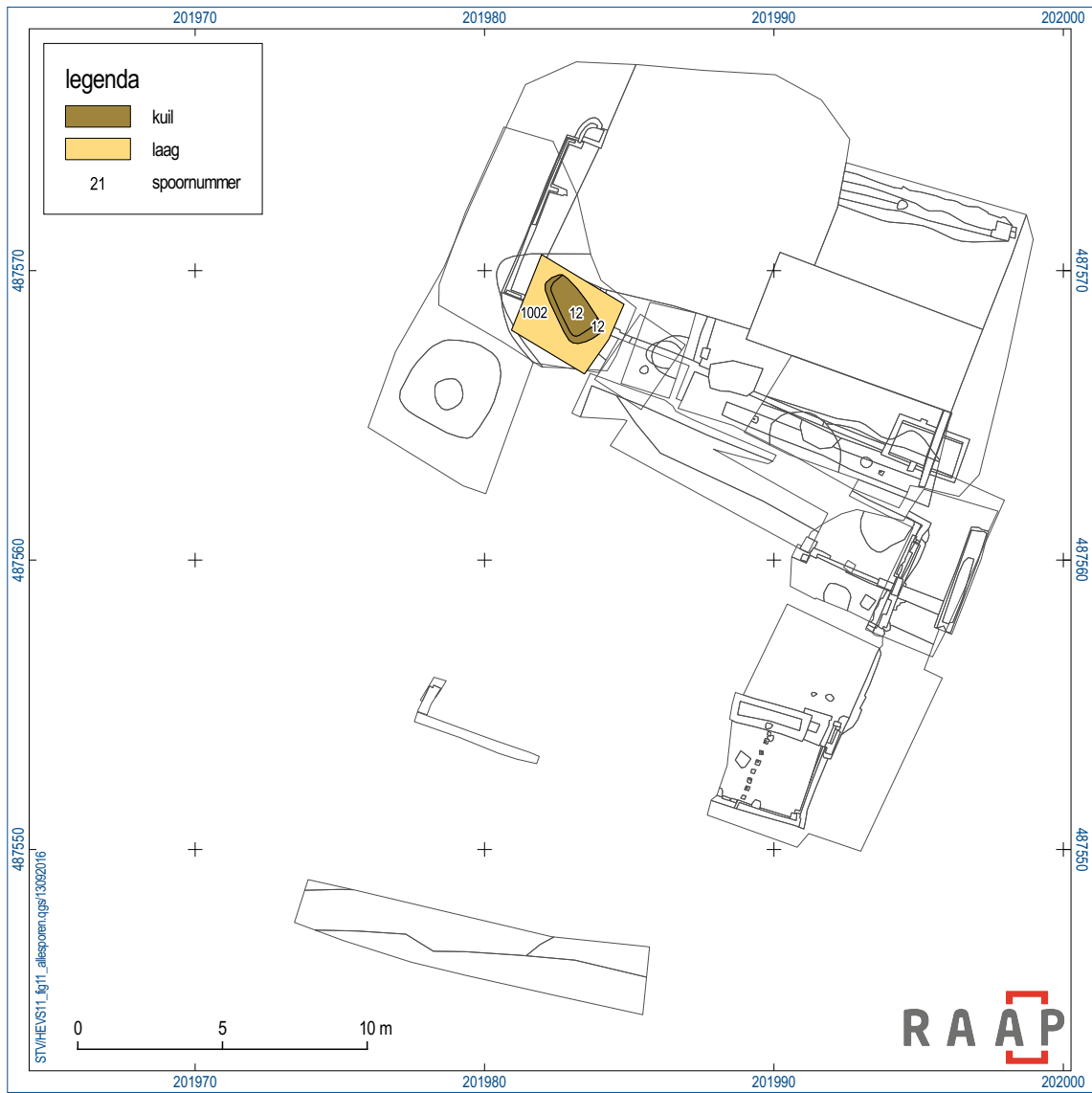
Figuur 10. De recente mestkuilen aan de Rottenbroekseweg 2.

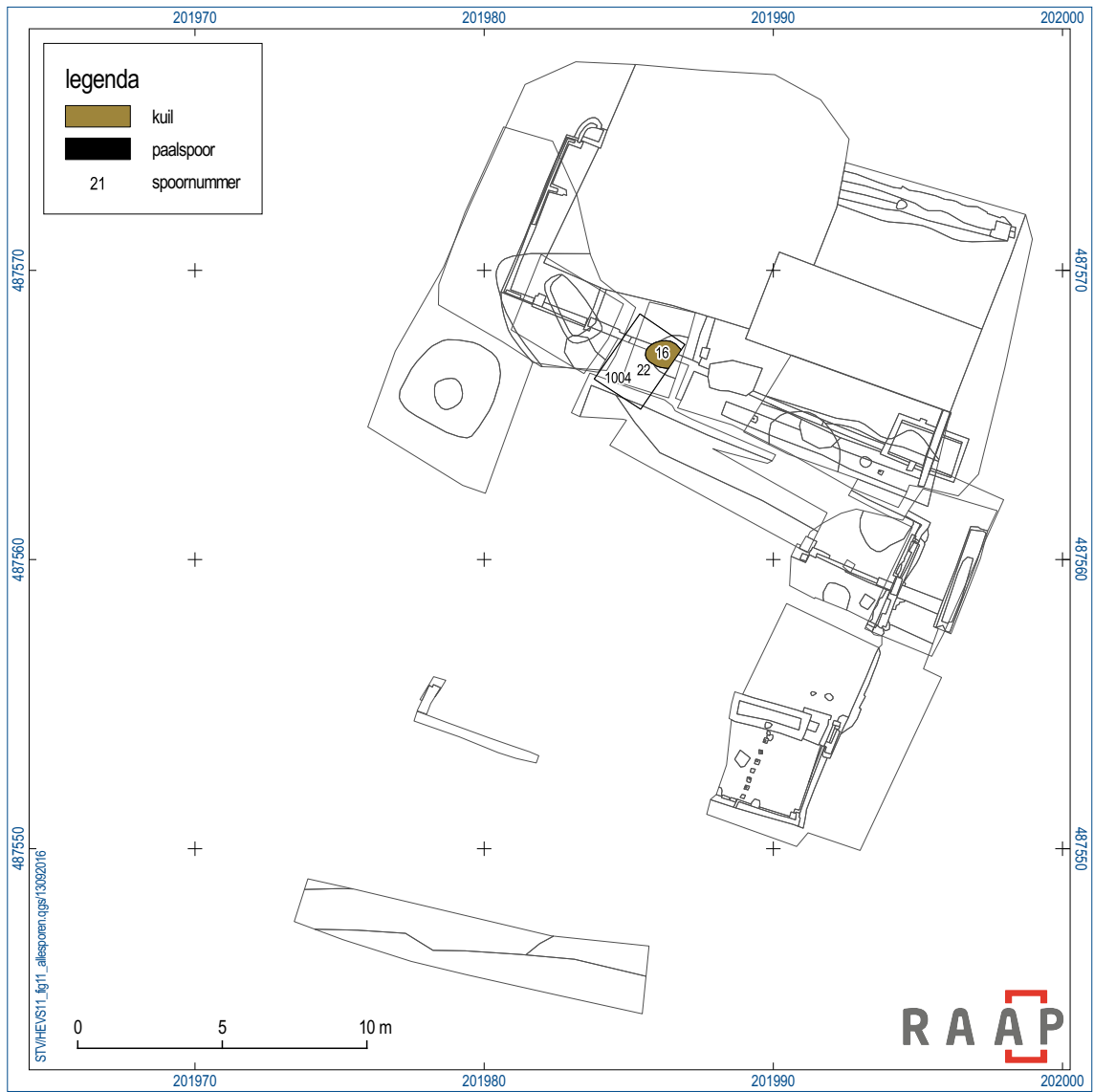
Figuur 11a. Sporen in vlak 1. Locatie IJsseldijk 7.

Figuur 11b. Sporen in vlak 2. Locatie IJsseldijk 7.

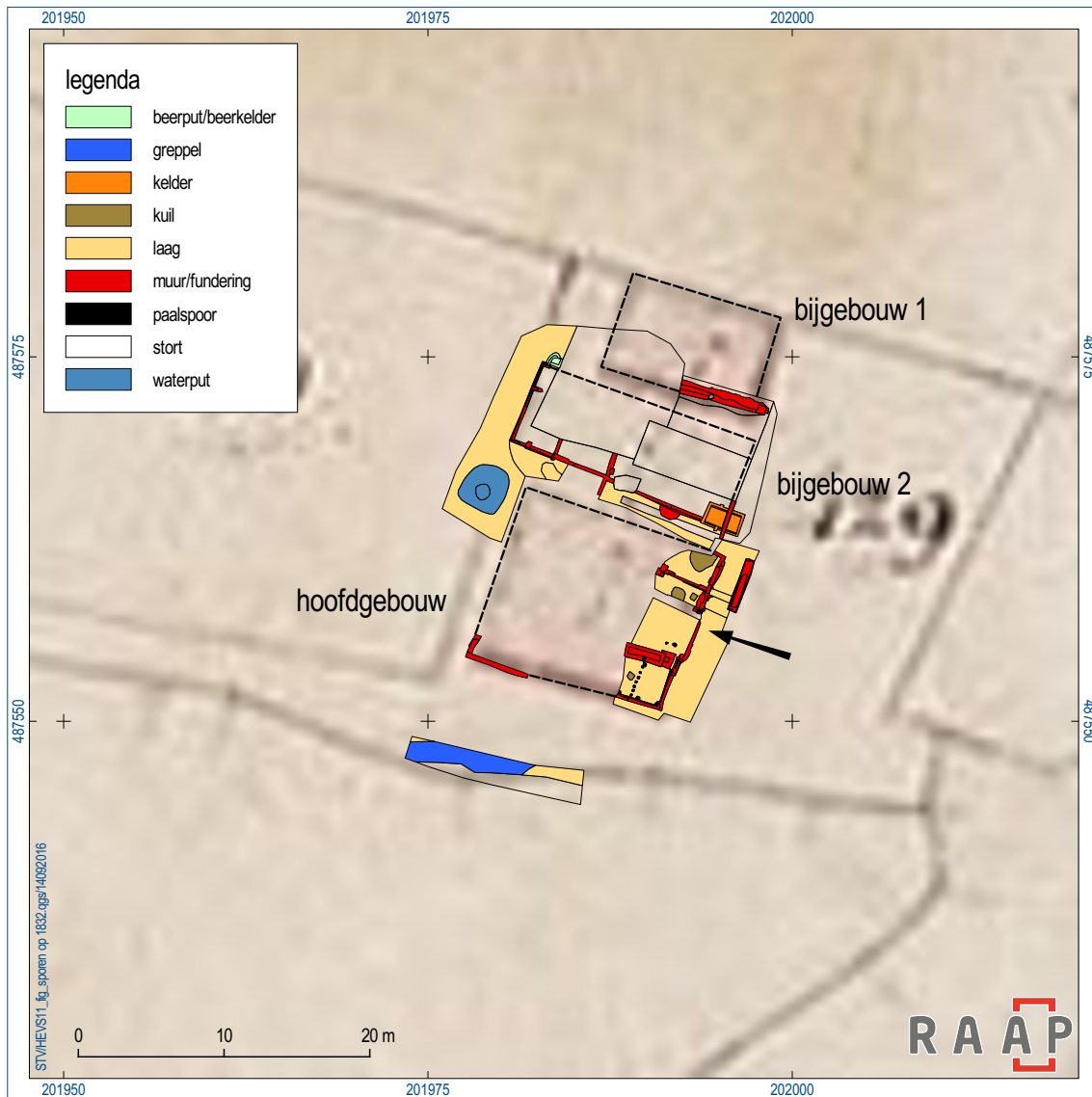
Figuur 11c. Sporen in vlak 3. Locatie IJsseldijk 7.

Figuur 11d. Sporen in vlak 4. Locatie IJsseldijk 7.

Figuur 12. Impressie van het muurwerk van het hoofdgebouw aan de IJsseldijk 7.

Figuur 13. Sporen in vlak 1 geprojecteerd op het kadastrale minuutplan van ca. 1832. Locatie IJsseldijk 7.

Bijlage 1. Sporenlijst

Bijlage 2. Vondstenlijst

VONDST	SPOOR	VULLING	VERZMWIJZE	VONDST.OPMERKING	SPLIT_ID	AANWEZIG	MAT_ALG	MAT_SPEC	AANTAL	VZAKINH.OPMERKING
1	1000	0	PUNT	musketkogel	0	True	MXX	NON	1	-
2	1	0	PUNT	deksel tondeldoosje	0	True	MXX	NON	1	fragment tondeldoosje
3	10	0	MASCHA	-	0	True	KER	-	37	-
3	10	0	MASCHA	-	1	True	GLS	-	3	-
4	999	0	LOS	-	0	True	KER	-	11	-
5	10	0	PUNT	gesp (schoen)	0	True	MXX	NON	1	gesp
6	2	0	PUNT	Nagel met sierkop	0	True	MXX	NON	1	sierknop
7	2	0	MASVER	-	0	True	KER	-	15	-
7	2	0	MASVER	-	1	True	KER	PIJ	2	-
8	17	0	COUPE	-	0	True	KER	-	4	-
9	20	0	PUNT	duit	0	True	MXX	MUN	1	duit 1714-1721 zeelandia
10	16	5	COUPE	-	0	False	KER	GEB	6	-
11	16	0	COUPE	-	0	True	KER	-	16	boven in het spoor
12	16	2	COUPE	-	0	True	KER	GEB	6	-
12	16	2	COUPE	-	1	True	MXX	FER	1	hoefijzer; bij ker
13	1009	0	PUNT	gesp	0	True	MXX	NON	1	gesp
14	16	0	PUNT	knoopje	0	True	MXX	NON	1	knoopje
15	16	1	COUPE	-	0	True	KER	GEB	2	-
15	16	1	COUPE	-	1	False	KER	PIJ	1	-
16	18	0	COUPE	-	0	True	KER	-	1	-
17	1008	0	MASVER	-	0	True	KER	-	1	-
18	1005	0	MASVER	-	0	True	KER	-	3	-
19	16	0	MASVER	-	0	True	KER	GEB	7	-
19	16	0	MASVER	-	1	True	KER	PIJ	1	-
19	16	0	MASVER	-	2	True	MXX	NON	1	bij KER
20	1009	0	MASVER	-	0	True	KER	GEB	13	-
21	1014	0	COUPE	-	0	True	GLS	-	1	KRAAL
22	1015	0	COUPE	-	0	True	KER	GEB	1	-
23	1014	0	AFWERK	-	0	False	KER	GEB	3	-
24	1015	0	AFWERK	-	0	False	KER	-	1	-
25	1017	0	AFWERK	-	0	True	MXX	NON	1	lunula hanger met drie gaten
25	1017	0	AFWERK	-	1	True	KER	GEB	2	-
26	1001	0	PUNT	-	0	True	MXX	FER	1	mes
27	50	0	PUNT	-	0	True	MXX	FER	1	ijzeren lemmet met fragm. houten heft
28	50	0	MASVER	-	0	True	KER	GEB	32	-
28	50	0	MASVER	-	1	True	KER	BM	1	-
28	50	0	MASVER	-	2	True	ODX	OAR	1	-
28	50	0	MASVER	-	3	False	MXX	NON	0	bronzen grape
29	50	0	MASCHA	-	0	True	KER	GEB	1	-
30	57	2	PROFIE	-	0	True	KER	GEB	2	-
31	49	2	HASCHA	uit profiel	0	False	KER	GEB	2	uit profiel
32	49	4	HASCHA	profiel	0	True	KER	GEB	1	-
33	47	0	MASVER	-	0	True	KER	GEB	2	pijpenkopje
33	47	0	MASVER	-	1	True	KER	PIJ	1	-
34	32	0	MASVER	-	0	False	KER	BM	0	baksteen met mortel
35	7	0	MASVER	-	0	False	KER	BM	0	baksteen met mortel
36	10	0	AFWERK	-	0	False	MXX	MUN	0	mont Gronsvelt gigot